

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Навчально-науковий юридичний інститут

Кафедра цивільного права

О.С.ОЛІЙНИК

НЕДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для підготовки до семінарських занять
магістрантів 1-го курсу заочної форми навчання
спеціальність «ПРАВО»
Спеціалізація «ПРИВАТНЕ ПРАВО»

Івано-Франківськ, 2017

ББК 67.9 (4УКР)310

0-75

Затверджено на засіданні кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Протокол № 1 від 29 серпня 2017 року).

Затверджено на засіданні Науково-методичної ради Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Протокол № 1 від 05 жовтня 2017 року).

Рекомендовано до друку Рішенням Вченої ради Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Протокол № 3 від 27 листопада 2017 року).

Рецензенти:

Банасевич І.І.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Яремач З.В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри судочинства Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Олійник О.С. Недоговірні зобов'язання: Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять магістрантів 1-го курсу заочної форми навчання (спеціальність «Право», спеціалізація «Приватне право») [текст] / Оксана Степанівна Олійник. – Івано-Франківськ: Навчально-науковий юридичний інститут ПНУ, 2017.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і призначені для підготовки семінарських занять студентів магістратури заочної форми навчання з навчальної дисципліни «Недоговірні зобов'язання» та підготовки до здачі семестрового контролю. У методичних вказівках викладені короткі методичні рекомендації до тем, що виносяться для обговорення на семінарських заняттях, які полегшать підготовку студентів, перелік питань для перевірки знань, які сприятимуть поглибленому вивченню матеріалу з курсу та програмові вимоги до семестрового контролю з даного предмету.

До тем запропонований перелік наукової та навчально-методичної літератури, нормативних актів, які регулюють правовідносини, що виникають з недоговірних зобов'язань.

Методична розробка призначена для студентів, аспірантів, викладачів.

ББК 67.9 (4УКР)310

© Олійник О. С., 2017

© Навчально-науковий юридичний інститут
Прикарпатського національного
університету імені В.Стефаника

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ПЕРЕДМОВА

Цивільне право є однією з основоположних дисциплін юридичного циклу, яке досліджує правове регулювання великого масиву суспільних відносин, що складаються в повсякденному житті. Соціально-економічні та політичні процеси, які відбуваються в Україні, природно потребують реформування цивільно-правових відносин. У свою чергу, це викликає як необхідність вдосконалення цивільного законодавства в цілому, так і доцільність вдосконалення зобов'язального права, зокрема системи недоговірних зобов'язань, адже історично складена традиція цивільного права виділяє дві групи зобов'язань: зобов'язання, що випливають з договорів та зобов'язання, що виникають із заподіяння шкоди.

Сьогодні в Україні активно розвиваються і діють інститути недоговірної відповідальності та недоговірних відносин. Це пояснюється розвитком рекламних відносин, Інтернет-послуг, великою кількістю засобів масової інформації, широким використанням джерел підвищеної небезпеки та іншими обставинами. Недоговірні зобов'язання та недоговірна відповідальність мають велике значення для розвитку цивільно-правової науки в Україні. Часто виникають відносини, які в договірному порядку врегулювати неможливо. Тому виникає необхідність застосування інституту недоговірних зобов'язань та недоговірної відповідальності. Забезпечення права на відшкодування шкоди відображає загальну тенденцію посилення захисту прав приватної особи, яка має місце в Україні в останні десятиліття. Адже після здобуття незалежності Україна почала розбудову демократичної, правової, соціальної держави, формування громадянського суспільства, в центрі уваги якого знаходяться людина, захист її цивільних прав та інтересів, всебічне забезпечення прав і свобод людини проголошене найвищою соціальною цінністю, що прямо закріплено у Конституції України. Тому правового регулювання на рівні Цивільного кодексу знайшли такі види недоговірних зобов'язань як публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу, ведення справ в інтересах іншої особи без її доручення, створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи. А цивільно-правові зобов'язання, які виникають із заподіяння шкоди, безпідставного збагачення, оголошення конкурсу набули нового, розширеного змісту.

На дослідження недоговірних зобов'язань були спрямовані праці таких відомих науковців-цивілістів як Б.С. Антомонов, А.М. Белякова, С.С. Бичкова, Д.В. Боброва, Л.К. Буркацький, М.К. Галантич, Н.Ю. Голубєва, А.І. Загорулько, О.С. Іоффе, Т.С. Ківалова, Н.С. Малєїн, О.О. Отраднова, В.Д. Примаєв, В.Т. Смірнов, А.А. Собчак, Е.А. Флейшиц, Є.О. Харитонов та інші.

Сьогодні проблеми деліктної відповідальності не втратили своєї актуальності. Недоговірні зобов'язання є поширеним явищем у будь-якій державі. Вони виникають з різних підстав. Їх регулювання здійснюється Цивільним Кодексом України та іншими актами законодавства. Проте є певні особливості, які не врегульовані законодавством, а визначення змісту, структури, системи зазначених правовідносин дасть можливість проаналізувати та відзначити позитиви чи недоліки чинного законодавства. Відшкодування шкоди є одним із найважливіших інститутів цивільного права, тому умови реалізації права на відшкодування шкоди потребують постійного дослідження ефективності функціонування правового механізму, який регулює процес захисту цивільних прав, що надасть можливість виявити ті сегменти відносин, які не врегульовані чи недостатньо врегульовані чинним законодавством України. Перед правозастосовувачем існує завдання встановлення справедливого балансу між інтересами потерпілих (їх інтерес у тому, щоб отримати відшкодування власних витрат) і порушників (їх інтерес у тому, щоб не відшкодувати більше того, ніж потрібно). Сумісними зусиллями науки і практики необхідно досягти оптимального поєднання зазначених інтересів.

Досить часто для вирішення проблемних питань недоговірних зобов'язань варто звернутися до іноземного законодавства, в якому знайшло відображення практичне вирішення того чи іншого проблемного питання з метою проведення порівняльного аналізу, що дасть змогу не тільки вирішити проблемні питання, а й дослідити причини та умови їх

виникнення. Незважаючи на прийняття Цивільного кодексу України у 2003 році, цивільне законодавство все ж таки потребує подальшого вдосконалення, а деякі його концептуальні положення – додаткового переосмислення з метою забезпечення прав та інтересів громадян.

З огляду на зазначене засвоєння програми навчальної дисципліни «Недоговірні зобов'язання» набуває вельми важливого значення. Його метою є встановлення та дослідження умов, специфіки окремих видів недоговірних зобов'язань; аналіз умов, підстав та видів недоговірної відповідальності, відпрацювання навичок застосування норм, що регламентують ці відносини. Відображаючи зміни у вітчизняній концепції регулювання цивільних відносин, ЦКУ, як вже зазначалося вище, вміщує нові види недоговірних зобов'язань. Поява нових зобов'язань, природно, зумовлює необхідність теоретичного осмислення змісту та сенсу нової норми, особливості її застосування на практиці. Завданням запропонованої навчальної дисципліни є встановлення та дослідження умов, специфіки, видів недоговірних зобов'язань, підстав та умов недоговірної відповідальності.

Методичні вказівки розроблені на основі та з урахуванням положень Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року, законодавчої бази та юридичної практики, що стосується недоговірних відносин, а також враховує досягнення науки цивільного права.

В результаті вивчення навчальної дисципліни «Недоговірні зобов'язання» студенти повинні **знати:**

- діюче цивільне законодавство, основні положення правового регулювання недоговірних зобов'язань, поняття системи зобов'язань із відшкодування шкоди;
- способи захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб;
- основні проблемні питання теорії, практики та законотворчості в частині недоговірних відносин та можливі шляхи їх вирішення, тенденції розвитку законодавства України та наукової доктрини з питань відшкодування шкоди.

вміти:

- здійснювати порівняння, аналіз норм цивільного законодавства, тлумачити норми цивільного законодавства та застосовувати їх на практиці;
- аналізувати особливості правового регулювання окремих видів зобов'язань із відшкодування шкоди;
- характеризувати складові елементи окремих видів зобов'язань із відшкодування шкоди чи зобов'язань із односторонніх правочинів;
- застосовувати норми зазначеного інституту в процесі практичної роботи.

Критерії оцінювання студента:

- відповідь студента повинна бути точною (тобто, відповідати на питання так, як воно сформульовано у завданні);
- зрозумілою (логічною і стилістично грамотною);
- змістовною;
- повинна містити посилання на законодавчі та інші джерела.

Відповідно до навчального плану дисципліна «Недоговірні зобов'язання» включає лекційні, семінарські (практичні) заняття та самостійну роботу студентів. В даний методичний посібник включена тематика та зміст семінарських (практичних) занять, а також програма курсу. До кожної теми подаються методичні поради до її вивчення, акцентується увага на основних проблемних питаннях, які стосуються поданої теми. Крім того, до кожної теми подається основна та додаткова література, а також перелік нормативно-правових актів, які є законодавчою основою регулювання певного виду цивільних відносин. До кожної із тем, винесених на розгляд на семінарське заняття пропонуються перелік контрольних запитань, термінологічний словник, а також практичні завдання та задачі, які сприятимуть кращому засвоєнню теми, пропонуються питання для індивідуальних виступів (рефератів).

Наявність у студентів сукупності знань в сфері недоговірних зобов'язань стане суттєвою передумовою якісної підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі права.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «НЕДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ»

Змістовий модуль 1.

Загальні положення про недоговірні зобов'язання. Зобов'язання, що виникають з односторонніх правочинів.

ТЕМА 1. Загальні положення про недоговірні зобов'язання в цивільному праві України: поняття, види, особливості правового регулювання

Поняття і система зобов'язань в цивільному праві. Історичний розвиток положень про недоговірні зобов'язання у цивільному праві: римське приватне право, дореволюційний період, радянське право, сучасне право. Основні тенденції розвитку сучасного зобов'язального права.

Підстави виникнення і припинення зобов'язань. Основні функції зобов'язання. Поняття, склад, підстави виникнення недоговірних зобов'язань. Види недоговірних зобов'язань. Загальні та спеціальні ознаки недоговірних зобов'язань. Розмежування договірних та недоговірних зобов'язань.

ТЕМА 2. Правова характеристика публічної обіцянки винагороди

Поняття та особливості цивільно-правових зобов'язань, що виникають із односторонніх правомірних дій. Право на публічну обіцянку винагороди без оголошення конкурсу. Поняття публічної обіцянки винагороди. Ознаки публічної обіцянки винагороди. Суб'єкти публічної обіцянки винагороди. Зміст завдання. Строк (термін) виконання завдання. Зміна умов публічної обіцянки винагороди. Правові наслідки виконання завдання. Припинення зобов'язання у зв'язку з публічною обіцянкою винагороди.

Публічна обіцянка нагороди за результатами конкурсу. Співвідношення норм про зобов'язання із публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу та публічної обіцянки винагороди за результатами конкурсу. Поняття конкурсу та його види. Генезис поняття конкурсу. Суб'єкти конкурсного правовідношення. Право на оголошення конкурсу. Умови конкурсу. Зміна умов конкурсу. Відмова від проведення конкурсу.

Правовий статус переможця конкурсу. Особливості оцінювання результатів інтелектуальної, творчої діяльності, які подані на конкурс. Права переможця конкурсу. Повернення учаснику конкурсу речі, поданої на конкурс. Захист прав учасників конкурсу.

ТЕМА 3. Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення

Теоретико-історичний аспект становлення зобов'язання в майновому інтересі іншої особи без її доручення. Правова природа ведення чужих справ без доручення. Умови виникнення зобов'язання з ведення чужих справ без доручення. Право на вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.

Поняття гестора та домінуса, їх права та обов'язки. Надання звіту про вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення. Відшкодування витрат, понесених особою у зв'язку із вчиненням нею дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.

Спільні та відмінні риси зобов'язання із вчинення дій в чужому майновому інтересі та зобов'язань із безпідставного збагачення та зобов'язань, що виникають внаслідок рятування здоров'я, життя фізичної особи, майна фізичної чи юридичної особи.

ТЕМА 4. Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи

Відшкодування шкоди як спосіб захисту цивільних прав та інтересів. Нормативні підстави застосування окремих способів захисту цивільних прав та інтересів. Суб'єкти відповідальності.

Методологічні засади дослідження зобов'язань, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи. Право на життя. Правова характеристика зобов'язань, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи. Суб'єкти зобов'язання з рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи. Об'єкт зобов'язання з рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи. Умови виникнення даного виду зобов'язань. Поняття реальної загрози для здоров'я та життя фізичної особи. Спрямованість дій на рятування здоров'я та життя фізичної особи. Відсутність у особи, яка рятувала здоров'я та життя фізичної особи відповідних повноважень на вчинення таких дій. Виникнення у рятувальника шкоди внаслідок вчинення ним рятувальних дій щодо здоров'я та життя фізичної особи.

Місце зобов'язань, що виникають внаслідок рятування та життя фізичної особи поміж інших недоговірних зобов'язань. Відмінність зобов'язань, що виникають з рятування здоров'я та життя фізичної особи від деліктних зобов'язань. Умови виникнення зобов'язань у зв'язку з рятуванням майна іншої особи. Істотність цінності майна.

ТЕМА 5. Створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи

Поняття та ознаки зобов'язання зі створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи. Умови виникнення відповідних зобов'язань та їх зміст. Суб'єктний склад зобов'язань.

Зміст зобов'язання зі створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи. Особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок неусунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.

ТЕМА 6. Правове регулювання зобов'язань, що виникають у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави

Поняття зобов'язання з безпідставного збагачення та його особливості. Історія формування зобов'язань, що виникають із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави. Зміст зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави.

Концепція відсутності вини у зобов'язаннях з безпідставного збагачення. Концепція об'єктивної протиправності безпідставного збагачення. Концепція обмеженої вини.

Суб'єктний склад зобов'язання. Майно як об'єкт зобов'язання. Підстави виникнення зобов'язання. Особливості відшкодування доходів від безпідставно набутого майна і витрат на його утримання. Перелік безпідставно набутого майна, що не підлягає поверненню.

Співвідношення зобов'язання з набуття або збереження майна без достатньої правової підстави із суміжними правовими інститутами. Кондикції. Особливості правового регулювання зобов'язання з безпідставного збагачення у зарубіжних країнах.

Змістовий модуль 2.

Актуальні проблеми зобов'язань, що виникають із заподіяння шкоди

ТЕМА 7. Загальні положення про зобов'язання із заподіяння шкоди в цивільному праві

Поняття, ознаки, функції недовірної відповідальності. Поняття деліктного зобов'язання. Принципи та функції інституту зобов'язання із відшкодування шкоди. Суб'єкти деліктних зобов'язань. Деліктоздатність як правова категорія. Відмінність деліктного зобов'язання від договірних зобов'язань. Система деліктних зобов'язань в чинному Цивільному Кодексі України. Генеральний делікт. Спеціальний делікт. Ознаки зобов'язання щодо відшкодування шкоди. Принципи зобов'язань із заподіяння шкоди.

Підстави виникнення деліктних зобов'язань. Протиправність поведінки заподіювача шкоди як умова відшкодування заподіяної шкоди. Об'єктивна або нормативістська теорія протиправності. Об'єктивно-суб'єктивна концепція протиправності у деліктних правовідносинах. Причинний зв'язок як умова відшкодування заподіяної шкоди (теорія рівноцінних умов, теорія необхідної умови, теорія адекватного заподіяння. Презумпція вини як особливість деліктної відповідальності. Підстави звільнення від обов'язку відшкодування шкоди. Зовнішні обставини, що впливають на поведінку заподіювача шкоди. Протиправні дії третіх осіб. Обставини, що характеризують стан заподіювача шкоди. Обставини, що характеризують поведінку потерпілого. Майновий стан заподіювача шкоди.

Відшкодування шкоди, завданої спільно кількома особами. Способи відшкодування шкоди, завданої майну потерпілого. Відшкодування шкоди особою, яка застрахувала свою цивільну відповідальність. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди – системний правовий інститут. Поняття моральної шкоди. Протиправна поведінка особи, яка завдала моральної (немайнової) шкоди. Причинний зв'язок між протиправною поведінкою правопорушника і її результатом – моральною (немайновою) шкодою. Вина особи, яка завдала моральної (немайнової) шкоди. Визначення розміру моральної (немайнової) шкоди.

ТЕМА 8. Особливості відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого

Характеристика законодавства з відшкодування шкоди, завданої життю, здоров'ю людини. Поняття каліцтва та іншого ушкодження здоров'я. Суб'єкти права на відшкодування шкоди, завданої життю та здоров'ю людини. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, або іншим ушкодженням здоров'я. Додаткові витрати, пов'язані із заподіянням шкоди здоров'ю.

Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, або іншим ушкодженням здоров'я малолітньої або неповнолітньої особи. Шкода, завдана фізичній особі, під час виконання нею договірних зобов'язань. Особливості відшкодування шкоди завданої смертю потерпілого. Відшкодування витрат на поховання. Компенсація моральної шкоди. Відшкодування витрат на лікування особи, яка потерпіла від злочину.

ТЕМА 9 Спеціальні делікти в цивільному праві України. Відшкодування шкоди, завданої актами влади

Норми щодо відшкодування шкоди, завданої прийняттям закону про припинення права власності на певне майно. Відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їх працівником чи іншою особою. Особливості відшкодування

шкоди, завданої органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування чи посадовою (службовою) особою вищевказаних органів. Відшкодування шкоди, завданої органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування у сфері нормотворчої діяльності. Особливості незаконного діяння заподіювача шкоди при здійсненні своїх повноважень у галузі адміністративного управління.

Порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду. Відшкодування майнової шкоди фізичній особі, яка потерпіла від злочину.

ТЕМА 10. Спеціальні делікти, що виділяються на підставі особливостей суб'єктного складу заподіювачів шкоди

Поняття малолітньої, неповнолітньої, обмежено дієздатної та недієздатної особи. Особливості відшкодування шкоди, завданої малолітньою особою. Суб'єкти зобов'язання із заподіяння шкоди малолітніми особами.

Відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою. Відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою після набуття нею повної цивільної дієздатності. Відповідальність за шкоду, заподіяну кількома малолітніми та кількома неповнолітніми особами. Особливості відшкодування шкоди батьками, які позбавлені батьківських прав. Шкода, завдана недієздатною особою, обмежено дієздатною особою чи особою, яка в момент заподіяння шкоди була нездатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними.

ТЕМА 11. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки

Поняття джерела підвищеної небезпеки: теоретичний аспект. Ознаки джерела підвищеної небезпеки. Види джерел підвищеної небезпеки. Особи, правомочні на відшкодування шкоди. Порядок відшкодування шкоди. Підстави звільнення володільця джерела підвищеної небезпеки від обов'язку відшкодування. Шкода, завдана внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки.

Поняття ядерного інциденту та ядерної шкоди. Особливості відшкодування ядерної шкоди. Відповідальність оператора за ядерну шкоду. Право на відшкодування ядерної шкоди та розмір відшкодування. Підстави звільнення від відповідальності за завдану ядерну шкоду.

ТЕМА 12. Особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт, послуг

Особливості правового регулювання відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг). Проблеми відповідальності за шкоду, заподіяну недоліками товарів, неналежним виконанням робіт і наданням послуг. Особи, зобов'язані відшкодувати шкоду, завдану внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг). Строки відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товару, робіт (послуг). Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товару, що є рухомим майном.

ТЕМА 13. Правове регулювання недоговірних зобов'язань в іноземному законодавстві: порівняльно-правовий аспект

Особливості правового регулювання недоговірних зобов'язань в законодавстві Франції. Німецьке законодавство про деліктні зобов'язання. Швейцарське законодавство про зобов'язання, що виникають з недоговірних підстав. Особливості правового регулювання недоговірних зобов'язань в англо-американському праві.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «НЕДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ»

I змістовий модуль. Загальні положення про недоговірні зобов'язання. Зобов'язання, що виникають з односторонніх правочинів.

№ п / п	Назва теми	Години	
		Лекції	Практичні
1.	Загальні положення про недоговірні зобов'язання в цивільному праві України: поняття, види, особливості правового регулювання.	-	-
2.	Правова характеристика публічної обіцянки винагороди.	2	-
3.	Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.	-	-
4-5.	Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи. Створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.	-	-
6.	Правове регулювання зобов'язань, що виникають у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави.	-	2
II змістовий модуль. Зобов'язання, що виникають із заподіяння шкоди в цивільному праві.			
7.	Загальні положення про зобов'язання із заподіяння шкоди в цивільному праві.	-	-
8.	Особливості відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого	-	-
9.	Спеціальні делікти в цивільному праві України. Відшкодування шкоди, завданої актами влади.	2	-
10.	Спеціальні делікти, що виділяються на підставі особливостей суб'єктного складу заподіювачів шкоди.	-	-
11.	Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.	-	2
12.	Особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт, послуг.	-	-
13.	Правове регулювання недоговірних зобов'язань в іноземному законодавстві: порівняльно-правовий аспект.	-	-
За семестр		4	4

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ЗВ'ЯЗКУ З НАБУТТЯМ, ЗБЕРЕЖЕННЯМ МАЙНА БЕЗ ДОСТАТНЬОЇ ПРАВОВОЇ ПІДСТАВИ

Методичні вказівки: Особа, яка набула майно, або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави, зобов'язана повернути потерпілому це майно. Особа зобов'язана повернути майно і тоді, коли підстава, на якій воно було набуто, згодом відпала. Такі засадничі положення зобов'язання із безпідставного придбання або збереження майна. На сьогодні основна функція вказаного зобов'язання полягає, насамперед, у відновленні майнової сфери потерпілого набувачем, який отримав майнові вигоди, так і у присудженні потерпілому майна, яке було безпідставним збереженням для набувача.

При характеристиці зобов'язання з безпідставного придбання чи збереження майна необхідно звернути увагу на особливі юридичні факти, які породжують даний вид зобов'язання; з'ясувати, що означає термін безпідставне збагачення, вираз «збагачення за рахунок іншої особи»; необхідно з'ясувати хто може бути учасником даного виду зобов'язань, що виступає об'єктом зобов'язань з безпідставного збагачення. Також слід розглянути випадки, при яких безпідставно набуто майно не підлягатиме поверненню. Крім того, при вивченні вказаної теми особливої уваги заслуговує дослідження співвідношення вимог про повернення безпідставно набутого або збереженого майна з іншими вимогами (наприклад, віндикаційними вимогами чи деліктними вимогами).

Питання для вивчення та обговорення:

1. Становлення та розвиток інституту зобов'язання, що виникає внаслідок безпідставного збагачення.
2. Поняття зобов'язання з безпідставного збагачення та його умови. Суб'єкти та об'єкт зобов'язань із безпідставного збагачення.
3. Суб'єктивне ставлення контрагентів у зобов'язаннях з безпідставного збагачення:
 - а) концепція «відсутності вини»;
 - б) концепція «об'єктивної протиправності безпідставного збагачення»;
 - в) концепція «обмеженої вини».
4. Різновиди зобов'язання з безпідставного збагачення:
 - а) зобов'язання, що виникають внаслідок безпідставного придбання майна;
 - б) зобов'язання, що виникли внаслідок безпідставного збереження майна.
5. Правові норми щодо повернення безпідставно набутого майна та особливості відшкодування доходів від нього.
6. Безпідставно набуто майно, що не підлягає поверненню.
7. Співвідношення вимоги про повернення безпідставного збагаченого з вимогами про відшкодування шкоди та про витребування майна з чужого незаконного володіння.
8. Зобов'язання з безпідставного збагачення в країнах Європейського Союзу та перспективи його розвитку.

Термінологічний словник:

Безпідставне збагачення, безпідставне збереження майна, безпідставне набуття майна, майно, квазіконтракт, кондикція, делікт, віндикаційний позов, помилка, майнова вигода, недобросовісний вигодонабувач.

Контрольні питання:

1. Розкрийте особливості становлення зобов'язання із безпідставного збагачення у римському приватному праві.
2. Чому вказаний вид зобов'язань відносили до так званих «квазіконтрактів»?
3. Назвіть та поясніть ознаки зобов'язання із безпідставного збагачення, що містяться в доктрині приватного права.
4. Охарактеризуйте питання переходу права власності на безпідставно отримане майна, яке було згодом перероблене набувачем.
5. Охарактеризуйте існуючі в доктрині приватного права позиції щодо того, чи є протиправність дій обов'язковою ознакою зобов'язання з безпідставного збагачення.

Завдання:

1. Проводячи розрахунки з оплати праці з працівниками підприємства «Ранок», бухгалтером була допущена помилка, яка стала причиною того, що працівник Ясінський Р.О. отримав на 400 гривень більше. Відмовляючись повернути гроші, він пояснив, що працював чотири дні на 1 годину більше, ніж інші члени його бригади і доводив, що ці гроші - це оплата за наднормову працю. Потім зазначив, що ці гроші він вже потратив, і в будь-якому разі не зможе їх повернути.

Як вирішити дану ситуацію?

2. Проаналізуйте судову практику щодо стягнення коштів, набутих без достатньої правової підстави. Які основні тенденції спостерігаються в даній сфері?

Теми індивідуальних виступів (рефератів):

1. Конкуренція зобов'язань із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави із деліктними зобов'язаннями.

2. Конкуренція зобов'язань із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави із договірними зобов'язаннями та зобов'язаннями, що виникають із вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.

3. Конкуренція зобов'язань із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави з віндикаційними вимогами.

4. Проаналізуйте автореферат Берестової І.Е. «Зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / І.Е. Берестова. – Харків. – 2004.

5. Складіть підбірку тестових чи практичних завдань по запропонованій тематиці.

6. Складіть підбірку матеріалів судової практики по запропонованій тематиці.

Література до теми:

1. Берестова І.Е. Зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – К. – 2004. – 203с.

2. Берестова І.Е. Співвідношення та розмежування зобов'язань з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави із зобов'язаннями, що виникають унаслідок вчинення майнових дій в інтересах іншої особи без її доручення / І.Е. Берестова// Актуальні питання цивільного та господарського права.-2006.-№1.-С.5-15.

3. Берестова І. Безпідставне збагачення і договірні зобов'язання / І. Берестова // Вісник прокуратури. – 2003. – № 5. – С. 98-102.
4. Берестова І. Інститут безпідставного збагачення в країнах континентальної Європи: порівняльно-правовий аналіз / І. Берестова // Право України. – 2003. – № 11. – С. 151-153.
5. Берестова І. Е. Суб'єктивне ставлення контрагентів у зобов'язаннях з безпідставного збагачення / І. Е. Берестова // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 12. – С. 17-20.
6. Берестова І. Е. Суб'єктивні умови виникнення зобов'язань з безпідставного збагачення / І. Е. Берестова // Вісник Хмельницького інститут регіонального управління та права. – Хмельницький, 2002. – № 2. – С. 207-210.
7. Відшкодування моральної та матеріальної шкоди: навчальний посібник за ред. М.К. Галянтича. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 624 с.
8. Гончаров І.М. Цивільно-правові зобов'язання, що виникають внаслідок безпідставного збагачення (порівняльно-правове дослідження за законодавством України та країн Європейського Союзу): автореф.дис.канд.юрид наук: 12.00.03/ І.М. Гончаров. – К. - 2016. – 22 с.
9. Гончаров І.М. Цивільно-правові зобов'язання, що виникають внаслідок безпідставного збагачення (порівняльно-правове дослідження за законодавством України та країн Європейського Союзу): дис.канд.юрид наук: 12.00.03/ І.М. Гончаров. – К. - 2016. – 212 с.
10. Гончаров І.М. Загальна характеристика зобов'язань із безпідставного збагачення відповідно до принципів європейського приватного права /І.М.Гончаров// Університетські наукові записки Хмельницького університету управління та права. - 2015. - Вип. 2 (54).-С.118-125.
11. Єршоменко Г. В. Порівняльна характеристика деліктів з інститутом набуття, збереження майна без достатньої правової підстави (безпідставне збагачення) та іншими зобов'язаннями по захисту цивільних прав / Г. В. Єршоменко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. – № 5. – С. 198-200.
12. Канзафарова І.С. Теорія цивільно-правової відповідальності. Монографія/ І.С. Канзафарова. – Одеса.: «Астропринт», 2006. – 264 с.
13. Ківалова Т.С. Зобов'язання відшкодування шкоди у цивільному законодавстві України (теоретичні аспекти): монографія / Т.С. Ківалова; М-во освіти і науки України. – Одеса, «Юридична література», 2008. – 360 с.
14. Ківалова Т.С. Особливості зобов'язань,що виникають з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави / Т.С. Ківалова// Актуальні проблеми держави і права. - 2010. - Вип.56. - С. 218-224.
15. Пучкова Г. В. Зобов'язання, що виникають внаслідок безпідставного збагачення, за римським приватним правом та їх рецепція у цивільному праві України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Г.В. Пучкова. – Одеса, 2007. – 198 с.
16. Романюк Я. М. Реституція, віндикація, кондикція, відшкодування шкоди: окремі аспекти співвідношення та розмежування / Романюк Я. М., Майстренко Л. О. // Вісник Верховного Суду України. – 2014. – № 10 (170). – С. 22-31.
17. Отрадна О.О. Недоговірні зобов'язання в цивільному праві України. Навчальний посібник/ О.О. Отрадна О.О. – К.: «Юрінком Інтер», 2009. – 240 с.
18. Отрадна О.О. Особливості співвідношення зобов'язань із завдання шкоди та зобов'язань із безпідставного збагачення / О.О. Отрадна// Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2006. - №12. - С.37-42.

19. Трощенко І.О. Регулювання зобов'язань із безпідставного збагачення на сучасному етапі уніфікації міжнародного приватного права ЄС /І.О.Трощенко// Держава і право.-2012. - Вип.55. - С.470-476.

20. Флейшиц Е.А. Обязательства из причинения вреда и из неосновательного обогащения / Е.А. Флейшиц. - М.: Государственное издательство, юридической литературы, 1951.- 239 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ДЖЕРЕЛОМ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

***Методичні вказівки:** У науці цивільного права завжди особлива увага приділялася питанням заподіяння шкоди джерелом підвищеної небезпеки, що визнавалися спеціальним деліктом внаслідок особливостей механізму завдання шкоди та умов виникнення деліктного зобов'язання. Та незважаючи на це, тривалий час визначення поняття джерела підвищеної небезпеки не існувало на законодавчому рівні. Більше того, тривалий час й у доктрині цивільного права був відсутній узагальнений підхід до поняття джерела підвищеної небезпеки, що проявилось у різних доктринальних теоріях з цього приводу. Тому, при характеристиці питань даної теми варто звернути увагу на основні теорії, в межах яких зроблені спроби з'ясувати суть джерела підвищеної небезпеки. При загальній характеристиці джерела підвищеної небезпеки необхідно розкрити основні ознаки джерела підвищеної небезпеки та види джерел підвищеної небезпеки, з'ясувати за якими критеріями доцільно розмежовувати джерело підвищеної небезпеки в сучасний період. Також необхідно з'ясувати питання, чому відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки називають «відповідальністю без вини».*

Окрему увагу в межах семінарського заняття необхідно приділити питанням підстав та умов відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, а також підставам, за яких особа звільняється від відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки. Крім того, слід приділити увагу питанню щодо відшкодування ядерної шкоди, що є частковою новелою сучасного цивільного законодавства.

Питання для вивчення та обговорення:

1. Поняття джерела підвищеної небезпеки: теоретичний аспект. Ознаки джерела підвищеної небезпеки.
2. Види джерел підвищеної небезпеки.
3. Підстави та умови відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: теоретико-правові підходи.
4. Підстави звільнення володільця від відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки.
5. Суб'єктний склад зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Особа, зобов'язана відшкодувати шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки.
6. Шкода, завдана внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки.
7. Поняття та ознаки ядерної шкоди. Суб'єкти правовідносин із відшкодування ядерної шкоди.
8. Особливості відшкодування ядерної шкоди. Підстави звільнення від відповідальності за завдану ядерну шкоду.
9. Страхування цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки.

Термінологічний словник:

Джерело підвищеної небезпеки, спеціальний делікт, «відповідальність без вини», юридична презумпція, засоби звичайного озброєння, володілець джерела підвищеної небезпеки, власник джерела підвищеної небезпеки, страхування відповідальності власників джерела підвищеної небезпеки, непереборна сила, ядерна шкода, ядерний інцидент, майнова шкода, моральна шкода, вина, причинно-наслідковий зв'язок.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення поняття джерела підвищеної небезпеки?
2. Які теорії виражають погляди науковців щодо суті джерела підвищеної небезпеки?
3. Чи визнаються джерелом підвищеної небезпеки домашні тварини?
4. Чи визнаються джерелом підвищеної небезпеки дикі тварини за умови їх перебування в природному середовищі?
5. Чи визнається діяльність зі зброєю джерелом підвищеної небезпеки?
6. Хто може бути володільцем джерела підвищеної небезпеки? Розкрийте матеріальну та юридичну ознаки володільця джерела підвищеної небезпеки?
7. За яких обставин володілець джерела підвищеної небезпеки може бути звільнений від обов'язку відшкодування шкоди?
8. Охарактеризуйте правовідносини, що виникають при обов'язковому страхуванню цивільної відповідальності володільців транспортних засобів?
9. Чи поширюються норми Цивільного кодексу на правовідносини, що виникають із заподіяння шкоди взаємодією (зіткненням) морських або повітряних суден?
10. У чому полягають поняття та ознаки ядерної шкоди?
11. Назвіть міжнародні нормативно-правові акти, які регламентують питання, пов'язані із відшкодуванням ядерної шкоди.
12. Охарактеризуйте правові презумпції в теорії цивільного права. Поясніть, що означає термін «спростовні» та «неспростовні» презумпції в доктрині цивільного права?
13. Дайте визначення непереборної сили та приклади її застосування?

Завдання.

1. Громадянин В. незаконно придбав у свого знайомого вогнепальну зброю. Через деякий час, перебуваючи на відпочинку зі своїми знайомими В. почав вихвалитися своїм вмінням користуватися нею, в результаті чого мав місце випадковий постріл. Внаслідок цього один з відпочиваючих громадянин О. одержав кульове поранення в ногу. На яких підставах буде нести відповідальність громадянин В. Чи підпадає вогнепальна зброя під поняття джерела підвищеної небезпеки. Складіть позовну заяву про відшкодування шкоди, заподіяної громадянину О.

2. Водій вантажного автомобіля АТП-222 громадянин К. порушив правила дорожнього руху в результаті чого був вчинений наїзд на палатку з промисловими товарами, яка належала громадянину П. Внаслідок аварії громадянину П. були нанесені легкі тілесні ушкодження, а також пошкоджено товар на суму 1000 гривень. Складіть позовну заяву про відшкодування майнової та моральної шкоди, заподіяної громадянину П. Які б були особливості відшкодування шкоди, якщо вона б була заподіяна гужовим транспортом.

3. Складіть позовну заяву про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок зіткнення двох джерел підвищеної небезпеки, за наявності грубою необережності одного з володільців джерела підвищеної небезпеки, в результаті чого постраждала третя особа (пішохід).

4. П. працював на хіміко-фармацевтичному підприємстві, яке виробляє, в тому числі, і наркотичні препарати. П., який мав доступ на склад готової продукції, вкрав декілька упаковок наркотичних засобів. Увечері після сварки з дружиною прийняв велику дозу наркотичних засобів і в стані сильного алкогольного сп'яніння сів за кермо автомобіля, який належав його батькові (П. керував ним за довіреністю) і знаходився на стоянці. При виїзді зі стоянки ним було пошкоджено два автомобілі.

Дайте правову оцінку правовідносинам, що виникли.

5. Працівник супермаркету Шатренко під час обідньої перерви вийшов із супермаркету пообідати до сусіднього кафе. Однак, переходячи дорогу, він потрапив під колеса авто, в результаті чого зламав два ребра. Власник авто зник з місця аварії. Після виписки з лікарні Шатренко звернувся до суду з позовною заявою до супермаркету про відшкодування йому шкоди. У позові Шатренко звинувачував саме супермаркет у нанесених йому травмах, оскільки той не має власної їдальні і тому чоловік змушений щоразу ходити обідати в сусіднє кафе. Вирішіть справу.

6. Водій вантажівки Туркас після важкої дороги з Києва до Сум зайшов до магазину купити свіжої води, з необережності залишивши ключі від авто в салоні. Місцевий мешканець Харевич, який на той час перебував у нетверезому стані, сів у вантажівку і вчинив наїзд на кіоск. Хто буде нести відповідальність за заподіяну в даному випадку шкоду?

Теми індивідуальних виступів (рефератів):

1. Концепції поняття джерела підвищеної небезпеки в теорії цивільного права.
2. Види джерел підвищеної небезпеки.
3. Особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки.
4. Правова характеристика страхування цивільно-правової відповідальності.
5. Поняття та ознаки ядерної шкоди.
6. Проаналізуйте автореферат Терещенко Н.В. Особливості відповідальності за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Н.В. Терещенко. - Х. – 2003.
7. Змодельуйте ситуацію та складіть позовну заяву про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.
8. Проаналізуйте особливості правового регулювання джерела підвищеної небезпеки в іноземному законодавстві.
9. Складіть підбірку тестових чи практичних завдань по запропонованій тематиці.
10. Складіть підбірку матеріалів судової практики по запропонованій тематиці.

Література до теми:

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 40-44. – Ст. 356.
2. Закон України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» від 13 грудня 2001 року № 2893- III. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2893-14>

3. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 8 лютого 1995 року № 39/95-ВР. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/39/95-вр>

4. Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду : Віденська конвенція від 21.05.1963. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_006/page

5. Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01.07.2004 р. № 1961-IV/ - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>

6. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» № 2245- III від 18.01.2001р. з наступними змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 15. - С. 73.

7. Про затвердження переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку: Постанова КМУ від від 28.08.2013 № 808. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/rada/show/808-2013-%D0%BF>

8. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» від 27.03. 1992 р. № 6. - [Електронний ресурс] -Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>

9. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 4 «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки» від 01. 03. 2013 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-13>

10. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 року «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки» № 956 від 02.08.2002 // Офіційний вісник України. - 2002. - № 29. - 23с.

11. Балюк Г.І. Цивільно-правова відповідальність за ядерну шкоду/ Г.І. Балюк, О.Ю. Кронда, О.В. Сушик; за заг. ред.. Г.І. Балюк .- Чернівці: Кондратьєв А.В., 2012.- 143с.

12. Гринько (Русу) С. Д. Сучасні концепції поняття вини у цивільному праві України /С.Д. Гринько (Русу)// Збірник наукових праць за результатами Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті О.А. Пушкіна «Актуальні проблеми цивільного права» (м. Харків, 13-14 травня 2011 р.). - Харків. - 2011. - С. 105 - 106.

13. Ківалова Т. С. До питання про розмежування зобов'язань відшкодування шкоди та деяких інших недоговірних зобов'язань /Т.С. Ківалова// Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. - Одеса: Юридична література. - 2008. - с. 81 - 88.

14. Краснова Ю.А.Особливості розмежування правових категорій «джерело підвищеної небезпеки» та «об'єкт підвищеної небезпеки»/ Ю.А.Краснова// Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку: матеріали круглого столу, Київ, 27 травня 2016 року.- Київ, 2016.-С.306-310.

15. Лесько Ю.В. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії транспортних засобів: автореф. дис. канд. юрид. наук:12.00.03/Лесько Ю.В.-Харків, 2017.-22с.

16. Мануїлова К.В. Міжнародна уніфікація норм про цивільну відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: монографія / К.В.Мануїлова.- Одеса: Гельветика. - 2017. – 191 с.

17. Немцева А. О. Теоретико-правовий аналіз відповідальності без вини у цивільному праві України /А.О. Немцева. - дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – Київ, 2016. – 213 с.

18. Отрадна О.О. Деліктні зобов'язання в цивільному праві Франції / О.О. Отрадна // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Юридичні науки. – 2012. – Випуск 92. – С. 115 – 118.

19. Пендяга Г. Л. Відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Г. Л. Пендяга; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка.– К., 2008. – 15 с.

20. Терещенко Н. В. Особливості відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Терещенко Наталья Володимирівна; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2003 – 163 с.

21. Шемшур О. В. Поняття та правова природа ризику у приватному праві / О. В. Шемшур // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – Юрид. науки. – Вип. 94. – К. – 2012. – С. 105 – 108.

22. Шиян О. До питання встановлення вини у справах з відшкодування шкоди, завданої джерелами підвищеної небезпеки/ О. Шиян// Право України.-2010.-№6.- С.208.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Джерела законодавства:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 40-44. – Ст. 356.
3. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції: Закон України від 19.05. 2011 р. № 3390-IV. Відомості Верховної Ради України. – 2011. - № 47. – Ст. 531.
4. Про захист прав споживачів: Закон України 12.05.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - №30 . –Ст. 379.
5. Про державну службу: Закон України від 15.12.2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. - № 4. – Ст. 43.
6. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 1. – Ст.1.
7. Закон України Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення від 13 грудня 2001 року № 2893- III. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2893-14>
8. Закон України Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку від 8 лютого 1995 року № 39/95-ВР. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/39/95-вр>
9. Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду : Віденська конвенція від 21.05.1963. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_006/page
10. Закон України Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів від 01.07.2004 р. № 1961-IV/ - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>

11. Закон України Про об'єкти підвищеної небезпеки № 2245- III від 18.01.2001р. з наступними змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 15. – С. 73.
12. Про Концепцію забезпечення захисту законних прав та інтересів осіб, які потерпіли від злочинів: Указ Президента України від 28.12.2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. - № 52. – Ст. 3435.
13. Про затвердження переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку: Постанова КМУ від від 28.08.2013 № 808. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/rada/show/808-2013-%D0%BF>
14. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» від 27.03. 1992 р. № 6. – [Електронний ресурс] –Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>
15. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 4 «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки» від 01. 03. 2013 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-13>
16. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 року «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки» № 956 від 02.08.2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 29. – 23с.
17. Про порядок виконання Державним казначейством України рішень суду щодо відшкодування шкоди, завданої громадянину не законними діями органів дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури, а також судів: Затверджено наказом Державного казначейства України від 07. 03. 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. - № 13. – Ст. 603.
18. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: Постанова Верховного Суду України від 27.03. 1992 р. № 6 // Вісник Верховного Суду України. – 2004. - № 1.
19. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Верховного Суду України від 31.03.1995р. - № 4.
20. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про захист прав споживачів: Постанова Верховного Суду України від 12.04.1996 р. - № 5.
21. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Верховного Суду України від 07. 02. 2003 р. - № 2. // Вісник Верховного Суду України. – 2003. - № 1.
22. Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів: Постанова Верховного Суду України від 02. 07. 2004 р. № 13. – Вісник Верховного Суду України. – 2004. - № 8.

Навчально-методична та наукова література:

1. Антимонов Б.С. Гражданская ответственность за вред, причиненный источником повышенной опасности / Б.С. Антимонов. – М., 1952.
2. Белякова А.М. Гражданско-правовая ответственность за причинение вреда / А.М. Белякова. – М.: 1986.
3. Белякова А.М. Возмещение вреда, причиненного источником повышенной опасности / А.М. Белякова. – М.: МГУ, 1972.
4. Боброва Д.В. Деликтная ответственность и ее роль в охране прав граждан и социалистических организаций / Д.В. Боброва. – Повышение роли гражданско-правовой ответственности в охране прав и интересов граждан и организаций / под ред. Я.Н. Шевченко. – К., 1988.
5. Боброва Д.В. Цивільне законодавство /Д.В. Боброва // Загальна теорія цивільного права: підручник / за ред. О.А. Підпригори і Д.В. Бобрової. – К., 1992.
6. Бойко М.Д. Відшкодування шкоди: Правовий аспект: навч.-метод. посіб. / М.Д. Бойко. – К.: Атіка, 2007.

7. Бойко М.Д. Процесуальні документи у сфері цивільно-правових відносин: Зразки документів, коментарі, роз'яснення / М.Д. Бойко, М.А. Хазін. – К.: Атіка, 2007.
8. Буркацький Л.К. Захист цивільного права та інтересу: Методика складання документів, коментарі, позовні та інші заяви: навч. посіб. для вузів / Л.К. Буркацький. – К.: Юрінком Інтер, 2005.
9. Боярський О.О. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.О. Боярський. – О., 2008.
10. Відшкодування моральної та матеріальної шкоди: навчальний посібник / М.К. Галантич, А.Б. Гриняк, Т.С. Ківалова та інші. – К.: Юрінком Інтер, 2011.
11. Волков О.А. Зобов'язання відшкодування шкоди, завданої в стані крайньої необхідності за цивільним законодавством України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.А. Волков. – О., 2009.
12. Габріадзе М.Р. Зобов'язання, що виникають внаслідок створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи, у цивільному законодавстві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / М.Р. Габріадзе. – К., 2007.
13. Глуценко І.В. Поняття та система деліктних зобов'язань за чинним цивільним кодексом України /Зб. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. - Вип.17, Івано-Франківськ, 2006.
14. Донська Л.Д. Причинний зв'язок у цивільному праві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Л.Д. Донська. – О., 2006.
15. Донцов С.Е., Глянцев В.В. Возмещение вреда по советскому законодательству. – М., 1990 р.
16. Жуковська О.Л. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки: деякі аспекти проблеми / О.Л. Жуковська. – К.: Либідь, 1994.
17. Загорулько А.И. Обязательства по возмещению вреда, причиненного субъектами гражданского права / А.И. Загорулько. – Х.: Консум, 1996.
18. Загорулько А.И. Зобов'язання по відшкодуванню шкоди, що завдана суб'єктами цивільного права: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / А.И. Загорулько. – Х., 1998.
19. Іваненко Л.М. Цивільно-правове забезпечення прав споживачів на належну якість товару: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Л.М. Іваненко. – К., 1998.
20. Ігнатенко В.М. Зобов'язання зі створення небезпеки (загрози) за новим Цивільним Кодексом України / В.М. Ігнатенко // Проблеми законності: Респ. міжвідомч. науковий збірник // Відп. ред. В.Я.Тацій., Харків, Нац. юрид. акад. України, 2002р.
21. Ігнатенко В.М. Характеристика підстав виникнення недоговірних зобов'язань / В.М. Ігнатенко // Проблеми законності: Респ. міжвідомч. науковий збірник // Відп. ред. В.Я.Тацій., Харків, Нац. юрид. акад. України, 2000р.
22. Канзафарова І.С. Теорія цивільно-правової відповідальності / І.С. Канзафарова. – Одеса: Астропринт, 2006. – 262 с.
23. Ківалова Т.С. Зобов'язання відшкодування шкоди за цивільним законодавством України: теоретичні проблеми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: 12.00.03 / Т.С. Ківалова. – О., 2008.
24. Красавчиков О.А. Возмещение вреда, причиненного источником повышенной опасности / О.А. Красавчиков. - М., 1966г.
25. Крисань Т.Є. Збитки як категорія цивільного права України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Т.Є. Крисань. – О., 2008.
26. Лов'як О.О. В: Відшкодування шкоди, завданої громадянинуві службовими особами органів внутрішніх справ України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.О. Лов'як. – К., 2007.

27. Миколенко О.І. Проблеми відшкодування шкоди, завданої адміністративним правопорушенням: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.І. Миколенко. – Х., 2000.
28. Ніжинська І.С. Відшкодування шкоди, завданої незаконними діями службових осіб дізнання і досудового слідства в системі органів внутрішніх справ України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / І.С. Ніжинська – К., 2003.
29. Отрадна О.О. Недоговірні зобов'язання в цивільному праві України: навч. посіб / О.О. Отрадна. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 240 с.
30. Отрадна О. О. Проблеми вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань: монографія // О. О. Отрадна. –К., Юрінком Інтер. – 2014. – 328 с.
31. Паліюк В.П. Правове регулювання відшкодування моральної (немайнової) шкоди: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / В.П. Паліюк. – Х., 2000.
32. Письменна О.П. Правовідносини, що виникають у зв'язку з порушенням прав споживачів внаслідок недоліків товарів (послуг): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.П. Письменна – О., 2007.
33. Плачков Д.Ф. Відшкодування шкоди фізичній особі, що потерпіла від злочину, за цивільним законодавством: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Д.Ф. Плачков. – О., 2008.
34. Примак В.Д. Теоретичні проблеми відшкодування моральної шкоди на засадах справедливості, розумності й добросовісності у цивільному праві України: автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.03 / В.Д. Примак. - Київ. - 2015. – 32 с.
35. Ременяк С.Я. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми особами за цивільним законодавством України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / С.Я. Ременяк. – О., 2007.
36. Руссу С.Д. Делікти в цивільному праві України: навч. посіб. / С.Д. Руссу. – Х., 2001.
37. Судова практика з відшкодування моральної шкоди / уклад. В.І. Макунян. – К.: Істина, 2008.
38. Терещенко Н.В. Особливості відповідальності за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Н.В. Терещенко. – Х., 2003.
39. Церковна О.В. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.В. Церковна. – О., 2008.
40. Чернадчук В.Д. Завдання моральної шкоди як умова відповідальності / В.Д. Чернадчук // Держава і право: зб. наук. праць. – К., 2000.
41. Чернат В.А. Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / В.А. Чернат. – О., 2006.
42. Шимон С.І. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / С.І. Шимон. – К., 1998.
43. Шимон С.І. Відшкодування моральної шкоди / Відшкодування моральної шкоди: коментар, законодавство, судова практика // за заг. ред. М.К. Галянтича. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – С. 11 – 25
44. Яновицька Г.Б. Відновлення майнових прав незаконно засуджених та реабілітованих громадян: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Г.Б. Яновицька. – Х., 2005.

Додаткова література міститься у планах до семінарських занять.